

Ishaja vsak dan razen
nedelj in praznikov.
Issued daily except Sun-
days and Holidays.

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

LETO—YEAR XXI

Cena lista
je 50.00

Registered as second-class matter January 22, 1914, at the post-office
at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 3, 1879.

Chicago, Ill., sobota, 23. junija (June 23), 1928.

Subscription \$3.00
Yearly

STEV.—NUMBER 147

Krvavi nacionalistični izgredi v Zagrebu

Trije ubiti, 40 ranjenih in 180 aretiranih v besnih študentovskih demonstracijah proti Srbom in dr. Korošcu. Pogreb žrtve bil na mestne stroške. Vse brzojavke sožalja iz Beograda odklonjene. Hrvatska kmetijska stranka izstopi iz parlamenta. Vlada upa, da ima dovolj srbskega vojaštva za preprečenje civilne vojne.—Italijanski fašisti "obžalujejo" situacijo v Jugoslaviji.

Zagreb, Hrvatska, Jugoslavija. 22. jun.—Silne demonstracije pristašev dveh umorjenih in štirih ranjenih poslancev hrvatske kmetijske stranke v jugoslovanskem parlamentu predvčeršnjim, ki so trajale v Zagrebu ves dan včeraj, so snoči kominirale v krvavi bitki s policijo in žandarji, v kateri so bili trije civilisti ubiti, 40 ranjenih in 180 demonstrantov je bilo aretiranih. Med ranjenci je deset civilistov in več policajev, ki ne bastanejo pri življenju.

Kri je tekla, ko so tisoči dijakov in delavcev napadli kavarno Korzo, kjer se nahaja srbski politični klub. S klici "Dol z vlado morilcev, dol s krvavimi Srbi, dol s tiranom popom Korošcem!" je množica planila v kavarno, pobila vsa okna in razbila pohištvo. Žandarji so drli tja in oddali salvo v zrak, ali demonstranti se niso dali oplakati; v demoliirani kavarni so se zabarikadirali s stoli in mizami ter metali posodje in kar je bilo pri rokah v žandarje. Nato so počili strel in kri je tekla v kavarni in po trgu. Medtem so druge množice dijakov in delavcev prezele električne žice in vrgle mesto v temo, kar je povzročilo konfuzijo. Kravali in boji po mestu se nadaljujejo.

Ves Zagreb je kakor zaboj dinamita. Voditelji hrvatske opozicije so sicer apelirali na ljudstvo, naj bo mirno vsaj toliko časa, da se izvrši pogreb "narodnih mučenkov", ali apel je malo zalegel. Poveljniki vojaštva smatrajo, da imajo dovolj srbskih čet, da lahko preprečijo vsak razvoj civilne vojne, ako bi res ogrozila Hrvasko. Vlado oblastniki so zagrozili z obsednim stanjem.

Zagreb pokopije ubita poslanca. Častna deputacija hrvatske kmetijske stranke, ki je s sorodniki vred odpotovala v Beograd po trupli dveh ustreljenih poslancev, se vrne danes z mrličema. Bati se je, da s prihodom mrličev dosežejo demonstracije višek.

Ubita poslanca, Pavle Radić in dr. Basariček, bosta ležala na javnem mrtvaškem odru. Mestni svet je včeraj sklenil, da Zagreb prevzame vse stroške za pogreb, ki se izvrši kot ogromna, največja manifestacija, kar jih je še videl Zagreb. Vodstvo kmetijske stranke je tudi izjavilo, da v imenu družin žrtve odklanja vsako odškodnino in vsako penzijo za vdove in otroke od vlade. Nadaljna izjava se glasi, da stranka ne mara zastopnikov vlade pri pogrebu. Vsi izrazi sožalja od vladnih strank se imajo s prezirnim odkloniti. Ko je ministrski predsednik Vukičević včeraj poslal telegram sožalja vodstvu kmetijske demokratske stranke, je bil telegram poslan nazaj z opombo, da ga ne sprejmejo.

Velike množice kmetov, ki so z dežele hitele v Zagreb, so bile prestrašene po žandarjih s poljem, da se morajo vrniti domov. Zagreb je poln policajev, žandarjev in vojakov. Policija je danes izdala naredbu, da več kot tri osebe ne smejo biti skupaj na ulici. Eden časopis, ki je napadel vladno, je bil zaplenjen. Listi izhajajo s črnimi robi.

Hrvatje zapustijo Beograd. Zagreb, 22. jun.—Hrvatska koalicijska je snoči objavila pro-

klamacijo, da je nadaljno delovanje hrvatskih poslancev v jugoslovanskem parlamentu vladni nemogoče, dokler Hrvatska ne dobi enakih pravic s Srbijo v vladi in dokler ne bo zajamčena varnost njenih poslancev.

Kralj tolaži Radića. Beograd, 22. jun.—Tragedija v zbornici v sredo je naredila mučen vtis na Beograd in vso deželo. Celotno srbsko vladno listi zdaj priznavajo, da sedanji režim ne more ostati in da je potreben notranji preobrat.

Kakor vse kaže, bo vlada reorganizirana takoj po pogrebu dveh umorjenih hrvatskih poslancev.

Kralj Aleksander, ki je dal ranjenim poslancem svojega privatnega zdravnika, je včeraj dolgo časa sedel ob postelji Stefana Radića in ga tolažil. Ko je prišla v Beograd soproga ubitega Pavla Radića s svojimi sedmimi otroci, jo je kralj objaskal in ji osebno izrekel svoje sožalje. Vdova je rekla kralju, da "moli Boga, da bi bil njen Pavle zadnji, ki je padel v krvavem sporu med Hrvati in Srbi."

Kakor poročajo zdravniki, se stanje Radića obrača na bolje. Ponica Radić je dejal v ječi, da obžaluje svoj čin in priznava, da se je preneglil.

Fašisti tudi "obžalujejo." Rim, 22. jun.—Fašistovski listi obžalujejo afero v jugoslovanski skupščini. "Brilliantne" piše, da bo "streljanje v beogradskem parlamentu bolj škodilo mladi državi kot poraz v vojni."

Kje je Amundsen?

Reševalno moštvo, ki je našlo Nobila, mora zdaj iskati reševalca.

Oslo, Norveška, 22. jun.—Reševalna arktična ekspedicija, ki je po enem mesecu našla generala Nobila in pet njegovih tovarišev, mora zdaj iskati slovečega norveškega polarnega raziskovalca Roalda Amundsen, ki je v letalu v družbi s francoskimi tovariši poletel 18. junija na ledeni sever, da poišče Nobila, pa se je sam izgubil.

Prva dva dni so upali, da je morda Amundsen kje pristal. On je že večkrat tako izginil za par dni. Ali ker se le noče javiti, je zdaj zavladala skrb v norveških krogih, da se mu je morda kaj pripetilo. Norveška vlada je poslala bojno ladjo v ledene vode in vojni letali so dobili nalogo, da grede na pomoč. Francija je tudi poslala bojno ladjo za iskanje.

Akcija za gradnjo podzemeljske železnice.

Chicago. — Odbor za transportacijo je predložil mestnemu svetu nov načrt za gradnjo prve podzemeljske železnice v mestu pod State cesto, od Chicago ulice do 16. ceste. J. Faherty, predsednik odbora za lokalne izboljšave, je naslovil pismo mestnemu svetu in ga urgiral, naj se z delom prične. Mestni svet je nato podvel prvi korak, ko se je izrekel za apropiacijo \$747.000. Ako hočemo, da bo podzemeljska železnica zgrajena do l. 1933, ko bo v mestu otvoren svetovna razstava, pravi Faherty v pismu, "se mora pričeti z delom kakor hitro mogoče."

Hoover se posvetuje s štabom na tajni soji

Radovednost v političnih krogih je velika. — O zaključkih se molči.

Washington, D. C. — Hoover, predsedniški kandidat republikanske stranke se je s svojimi ožjimi političnimi prijatelji in svetovalci podal na konferenco za zaprtimi durmi, da izdela program za politično kampanjo. Radovednost v političnih krogih je velika. Toda o vsem vlada velika molčečnost.

Izvedelo se je toliko, da Hoover osebno želi, da dr. Hubert Work, tajnik za notranje zadeve, postane predsednik odbora republikanske stranke. Senator Edge iz države New Jersey sodi, da postane tajnik kongresnik Fort iz ravno iste države, Daniel E. Pomeroy iz Englewooda, N. J., pa podpredsednik odbora republikanske stranke.

Senator Curtis iz Kansasa je došel v Washington. Po svojem prihodu se je dal časa razgovarjati s Hooverjem.

Kandidatje bodo obveščeni na svojih domovih o nominaciji. Hoover baje želi tri tedne časa, da sestavi odgovor, s katerim se zahvali za nominacijo.

Brezposelnost na vzhodu velod solitvo tovarov

Drugi tovarnarji izrabljajo to priliko sebi v korist.

Lowell, Mass. — V tem mestu je bilo več ko poldrugi tisoč delavcev vrženih na cesto, ko so tekstilni tovarnarji ustavili delo v svojih tovarnah, da se preselijo na jug. Appleton kompanija se je preselila na jug in obdelo je bilo 800 delavcev. Kompanija je zgradila novo tovarno v Greenville, S. C. Saco-Lowell kompanija, ki izdeluje stroje za tekstilno industrijo, je osredotočila svoje tovarne v Biddefordu, Me. Bilo je zopet šest sto delavcev brez dela.

Prišli so mali tovarnarji, ki izdelujejo pletenine in čevlje. Brez dela je bilo na stotine delavcev. Ti mali podjetniki so se poslužili ugodne prilike. Najeli so prazne tovarne in na izbiro so imeli delavne moči, ki so radi brezposelnosti bile pripravljene delati za nizko mezd.

TOLOVAJI OROPALI WISCONSINSKEGA ŠERIFA.

Vzeli so mu avto in sto dolarjev.

Chicago, Ill. — William W. Clark, šerifov deputij iz okraja Walsworth, Wis., se je peljal po jolietaki cesti v družbi svoje žene. Dospel je že blizu Willow Springsa, ko je za njim pridrhal drug avto in ga pritnil ob kraj ceste.

Iz avta so skočili trije banditi, ki so ga prisilili, da sta morala z ženo zapustiti cesto. Tam so mu vzeli uro za \$50 in sto dolarjev v gotovini. Sedli so v njegov avto in so se odpeljali. Njega in njegovo ženo so pa pustili na samotni.

Vplivnih butlegarjev ne zapirajo v Ohiju.

Columbus, O. — John E. Harper, direktor državnih kaznilnic, je podal izjavo, v kateri pravi, da ni niti enega vplivnega butlegarja iz "vilkov krogov" v državnih zaporih. Vsi ti se izmuznejo kaznim, ker imajo v vseh mestih, kjer operirajo, vplivne zveze s političarji in vladnimi organi.

V večini mestih avtoritete niti ne skušajo, da bi forsirale spojinjevanje prohibicijske postavke. Radi kršitve prohibicije so aretirane le bolj ubodne osebe iz dežele in inozemci v industrijskih središčih, vplivne butlegarje v mestih pa avtoritete puste na miru, da lahko svobodno izvršujejo svoj posel.

BARONI ŠE NISO PRENAGALI RUDARJEV

Boje se, da rudarska organizacija zopet dobi staro moč, ako preveč znižajo mezdo. To priznava celo list bankirjev in finančnikov.

Chicago, Ill. — Vsi, ki šele rudarski organizaciji pogin, so zagnali krik, da je rudarska organizacija zdrobljena in uničena in da nikdar ne pride več do svoje stare moči. Premogovniški podjetniki bi najraje znižali še bolj mezdo rudarjem, kot so jo znižali doslej. Toda podjetniki običajno, ako se lok preveč napenja, da struna na njem rada poči, kar s drugimi besedami pomeni, da se podjetniki boje, ako še bolj znižajo mezdo rudarjev, kakor al domisljajo nekateri, ampak ima še življenje v sebi in sicer tako trdovratno življenje, ako se poveča lakomnost med premogovniškimi podjetniki po večjih profilih, da oživi tudi rudarska organizacija. Glasilo denarnih meštarijev, bankirjev in finančnikov piše: "O tem ni dvoma, da rudarska organizacija na premogetnem polju je bila v splošnem premagana. Ampak tu postoji vera (med kapitalisti), da je tu samo ena stvar, ki jo obudi v življenje in ji podeli njeno prejšnjo moč, to je preveliko znižanje mezde. Zato pa podjetniki raje prenehajo z obratovanjem gotovih premogovnikov, da tako imajo več dela v drugih premogovnikih."

Ta taktika nam pove, da podjetniki tam zapirajo premogovnike, kjer se baje, da se bodo rudarji prvi pridružili rudarski organizaciji, ako še znižujejo mezdo, pa so te rudarje kaznovali na ta način, da jim ne dovolijo delati in jih tako počasi sestradajo.

V resnici pa podjetniki ne bodo nikdar premagali rudarjev. Oni lahko dobe eno bitko, tudi dve ali celo tri, ampak v trenutku, ko bodo podjetniki mislili, da so izvajali popolno zmago nad rudarji, se bodo rudarji znova organizirali, ako ne v strokovni organizaciji, pa v politični. Boj bo pričel znova, konflikt bo oster, a končno bodo podlegli podjetniki.

Rudarji bodo zahtevali vedno bolj glasno nacionalizacijo premogovnikov in dokazali z glasovnico, da je to tudi njih resna želja. Danes imajo podjetniki večino podpornikov v kongresu in državnih legislaturah, a to se spreobrne v trenutku, ko ljudstvo spozna, kako silno orožje je glasovnica, ako se pravilno rabi.

Ogrski premijer odklanja dvoboje.

Budapešta, 22. jun.—Kravali v ogrski zbornici radi oddaje monopola žveplenk Avedsko-ameriški družbi v zameno za posojilo se nadaljujejo. Premijer, grof Bethlen, je bil v teku debate že dvakrat pozvan na dvoboje, toda pozivajoče stranke zastoj čakajo na odziv. Zato si nasprotniki toliko bolj privoščejo Bethlena v zbornici. Včeraj mu je demokratski poslanec Fogarshi dejal: "Vi ste kakor svinjar, ki stoji med svojimi svinjami."

Po nedolžnem v ječi.

New York, N. Y. — James Sweeney, ki je bil leta 1926 obsojen na dosmrtno ječo in elektrumu je že grozila smrt na elektricnem stolu, na obtožbo roparskega avtomobila in umorov voznika in dveh policajev, kateri sta spremljala avtomobil. Je bil spoznan nedolžnim. Napad na poštni avtomobil, tatvine in umorov je bilo obtoženih sedem oseb, med njimi Sweeney.

Izpovedi dveh roparjev so dokazale, da je Sweeney nedolžen in bo sedaj spuščen na svobodo.

Baroni zahtevajo vojaštvo v Kenosho

Novi izgredi med stavkokazi in izprtimi pletenarji. Governer uvede preiskavo.

Kenosha, Wis. — Izpor pletenarskih delavcev v tovarni Allen-A. Hosliery Mills, ki traja že od zadnjega februarja, je menda dosegel višek v četrtek, ko je mestna uprava na pritisk lastnikov tovarne apelirala na governerja Zimmermanna, naj pošlje milico v mesto, češ da policija ne more več skrbeti za mir. Governer je odgovoril, da pošlje svojega preiskovalca v Kenosho, ki se preprča, če je res potrebno ta drastičen korak.

Zahteva za vojaštvo je prišla, ko je bila domača policija s privatnimi policisti vred brez moči, da bi bila preprečila spopad med stavkokazi in stavkarji v aredu sverč. Konflikt je bil pred tovarno in v teku rabuke je bila tovarna bombardirana s kamnjenjem in opeko a posledica, da je bilo mnogo ranjenih in 180 oken je bilo pobitih. Pošlo je tudi nekaj strelav, a brez hujših posledic.

Stavkokazi v Kenoshi postajajo prodrzni

Pozdravili so meščane s opeko.

Kenosha, Wis. — Stavkokazi v nogovikarski tovarni Allen A. kompanije so postali zelo prodrzni. Pozdravili so meščane s opeko, ko so prišli blizu tovarne. Meščani niso na tako provociranje ostali mirni. Pobrali so opeko in jo metali tje nazaj, odkoder je frčala nazaj. V par minutah so bile vse šipe v oknih zdrobljene, katerih je baje več kot sto. Zdi se, da so stavkokazi, katerih je pet in dvajset, pili čez mero. V pisanosti so postali podvzetni in korajžni, kajti pili so v nedeljo popoldne.

Proti večeru je odkorakalo preko šest tisoč meščanov pred mestno hišo. Poslali so deputacijo, ki je predložila zahtevo meščanov in sicer, da se prepove stanovati stavkokazem v tovarni. Unijski organizator je zahteval, da občinski svet takoj podvzame akcijo, kar pa občinski svet ni storil, ampak je sklenil, da se obrne na državnega prokuratorja, da poda svoje mnenje o ustavnosti občinske določbe.

Posledica te stavke je, da so bodo obdržale izredne volitve, v katerih se volilci iščejo, da zavrejo mestno komisijsko upravo in jo nadomestijo z občinskim zastopom. Zdi ima prvo besedo v občini Nash Motor kompanija, njen računski pregledovalec je predsednik komisijskega mestnega sveta.

V tovarni Allen A. kompanije je delalo 330 delavcev. Ti so bili izprti, ko so se organizirali.

Karl izgubil ženo.

Bukarešta, 22. jun.—Helena, žena razvedenega prestolonaslednika Karla, je včeraj dobila polno ločitev. Karl ni nasprotoval ločitvi. V prošnji za ločitev je Helena navedla med drugimi, da je Karl naredil njej, svojemu sinu in rumunski vladarski hiši največjo avarost, ker jo je zapustil in odšel z drugo žensko po svetu. Karl in njegova rdečelasa Magda se nahajata zdaj nekje v Belgiji.

Sedem eksekucij v enem dnevu.

Washington, D. C. — Trije moški, ki so ubili policaja, so bili 22. junija zjutraj eksekutirani na elektricnem stolu. Predsednik Coolidge je odredel pomilovanje. To je bila prva eksekucija z elektricnim tokom v glavnem mestu Združenih držav.

Phoenix, Ariz. — Stijeje Kitajci so bili obsojeni na petek zjutraj v tem mestu radi umora svojega rojaka.

BREZPOSELNOST V ILLINOISU ŠE NI POSLA

Le počasi se množi število nastavljenih delavcev.

Chicago, Ill. — Illinoiski delavski department poroča, da se je pomnožila aktivnost v promogovni industriji in stavbinstvu v mesecu maju. Poročilo je zelo optimistično. Število tovarniških delavcev od meseca aprila se je pomnožilo le za deset desetink odstotka, ampak v splošnem se je število zaposlenih delavcev pomnožilo za en odstotek in deset desetink odstotka.

Seveda, ako se primerja število zaposlenih delavcev v mesecu maju t. i., s številom zaposlenih delavcev v mesecu maju leta 1927, tedaj opazimo, da je število nje za dva odstotka kot prejšnjega leta. Ako pa pogledamo še nazaj v leto 1928, tedaj se prepričamo, da se je število zaposlenih delavcev skrčilo za štirinajst odstotkov.

Povprečna tedenska mezda v Illinoisu je \$29.61, povprečna tovarniška tedenska mezda pa le 28 dolarjev.

Naslednja tablica nam pokazuje povprečno tedensko mezdo za mesec maj leta 1923 in 1928:

Industrija	1923	1928
Kamneni, lesni, steklo	28.11	28.53
Kovinska industrija	28.22	28.53
Lesni predmeti	28.22	28.53
Proizvodi iz kromne in ovolje	28.22	28.53
Komunalni, vje in hvaru	28.22	28.53
Vidarske in proizvodni izpostre	28.22	28.53
Tekstilni	28.22	28.53
Sivost, pletilo in steklo	28.22	28.53
Ostale in steklo steklo	28.22	28.53
Proizvodi iz stekla in steklo	28.22	28.53
Proizvodi iz stekla in steklo	28.22	28.53
Proizvodi iz stekla in steklo	28.22	28.53

Tekstilni baroni namere- vajo znižati mezdo

Naznanilo je nova podjetniška potena, ki ima namen napraviti novo preiskavo med tekstilnimi delavci.

New Bedford, Mass. Podjetniki so izgnali novo poteno, da se prepričajo, ako so tekstilni delavci že toliko sestradani, da pojdejo delat za znižano mezdo. Kompanije namerevajo odpreti tovarne v nekaj tednih s znižano mezdo za deset odstotkov, pravi naznanilo. Na to objavo podjetnikov pa odgovarja William E. C. Batty od "Sveta tekstilnih delavcev."

"Mi smo se šele pričeli bojevati." Stavka traja že deset tednov. Vrste stavkarjev se še niso usile in lepo poletno vreme jih le vzpodbuja k vztrajnosti v stavki. Delavci so se prepričali iz kušenja, da znižanje mezde ne prinaša trajnega dela. Podpora prihaja od strokovno organiziranih delavcev, posebno odkar je Svet tekstilnih delavcev se pridružil organizaciji United Textile Workers.

Lastnik gledališča spoznan krivim bombnega napada.

Crown Point, Ind. — Porotniki na tukanjem kriminalnem sodišču so 21. t. m. spoznali William Kleihega, bogatega lastnika gledališča, krivim bombnega napada na State gledališče v Hammondu, Ind., ki je bil izvršen 7. nov. l. l. Gledališče, ki je stalo skoro dva milijona dolarjev, je bilo domalega razdejano po razstrelbi.

Kleihega je bil obtožen, da je najel Joseph Millona, operatorja premikajočih slik, in dva druga delavca, da so vrgli bomb v gledališče. Dejanje je bilo izvršeno iz maščevanja, ker je State gledališče konkuriralo s Kleihegovim gledališčem.

Kleihega čaka sedaj kazen od dveh do štirinajst let zapore v državni kaznilnici.

Kuomintang spreminil Peking v Peiping

Novo ime znači "severni mir." Ime province Cihli spreminjamo. Naval v sovjetski konzulat v Tientainu.

Sangaj, 22. jun.—Nacionalistična vlada je sklenila, da se ime bivšega glavnega mesta Peking spremeni v Peiping, kar znači "severni mir" odoano "mir na severu." Staro ime province Cihli, kjer je Peking, se spremeni v "Ho-Peh", kar pomeni "semlja severno od Rmene reke."

(Staro ime Peking je značilo v kitajskem jeziku "glavno mesto severa" kakor znači Nanking "glavno mesto juga." Iz tega razloga so menda voditelji zdaj vladajoče stranke kuomintang (pomeni ljudetka stranka) spreminili ime Pekinga, ker hočejo, da bo Nanking glavno mesto nove Kitajske.)

Vsi provinčni zbori so potrdili sklep centralne vlade, da je odšel Nanking sedež vlade. Vlada je imenovala posebno komitajo, ki ima skrbeti, da se ohrani zgodovinska pomenja v Pekingu. Ker je v Pekingu samem precej nasprotovanja izgubi vladnega sedišča, je vlada izjavila, da "Peiping" ostane še nadalje arheološki kitajski umetnostni in kulturni.

Vlada je ponovno povabila inozemske poslanike, naj se preselijo v Nanking.

Tientain, 22. jun.—Vojaška policija generala Fu Tsojija, poveljnika kuomintangarske posadke, je včeraj vpadla v tukajšnji sovjetski konzulat pod pretvezo, da se tam skriva večje število kitajskih komunistov. Prelekanje je trajalo več ur, toda našli niso nikogar.

Bizniški zastopniki za odprave porotnikov

Ampak odpor v ljudstvu je daleč od vodno tako velik kot pred leti.

Chicago, Ill. — Neuradna organizacija, katero podpirajo privatne osebe in se nazivlje Illinois Ass'n. for Criminal Justice, si prizadeva na vsa kriplje, da bi sodniki odšli s podobne mesto porote. Ta želja je že precej stara. Bila je vselej zavrnjena od strani ljudstva, kadar se je pojavila. Tudi danes je v ljudstvu tako velik odpor proti takim namenom, kot je bil, ko se je prikrat pojavila. Ljudstvo pač razume, kaj ima pričakovati siromak, ako je ponedolžnem obtožen in pa kako nastajajo protovoljne izpovedi na policijskih postajah.

Cikaški policija ni nič bolj sirova ali bestfajna in človeška, kadar hoče iz aretirane osebe izsiliti izpoved, kakor je ameriška policija drugje. Ampak kako ameriška policija doseže uspehe v tem oziru, je izpovedalo že na tisoče obtožencev pred porotniki.

Ako čujočnost organiziranega delavstva v Chicagu ne odneha, bo ta želja ostala le pobožna želja.

Bankir obsojen radi sleparije.

Atlanta, Ga. — Sam Sticer, bivši predsednik Colonial Trust banke, je bil 21. t. m. obsojen na deset let zapore radi sleparij v denarnih transakcijah, pri katerih so nekatere osebe izgubile vsa svoja premoženja.

Otrok umri radi opeklin.

Chicago. — Štiriletna Marcela Marden je v četrtek umrla v okrajni bolnici radi opeklin, katere je dobila prejšnji dan, ko se je na dvorišču svojega doma igrala s ognjem in se ji je pri tem vnela oblika.

Agitirajo za "Prosveto!"

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Cena oglasov po dogovoru. Rokopisi se na vračajo.

Naročnina: Zedinjena država (izven Chicago) \$5.00 na leto, \$2.00 na pol leta; Chicago in Cileo \$7.50 na leto, \$3.75 na pol leta, in za inozemstvo \$9.00.

Naslov za vse, kar ima stik s urednikom:

"PROSVETA"

2657-59 So. Lawrence Avenue, Chicago, Illinois.

"THE ENLIGHTENMENT"

Organ of the Slovene National Benefit Society.

Owned by the Slovene National Benefit Society.

Subscription: United States (except Chicago) and Canada \$5.00 per year; Chicago \$7.50, and foreign countries \$9.00 per year.

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

159

Datum v objavi: n. pr. (May 31-1928) poleg važnega imena na naslovu pomeni, da vam je s tem dnem postala naročnina. Prosimo je pravočasno, da se vam ne ustavi list.

KDAJ DELAVCI OBRNEJO NASE POZORNOST PODJETNIKOV?

Delavci obrnejo nase pozornost podjetnikov, ako se prično organizirati v neorganizirani industriji. Kakor hitro podjetniki izvajajo po svojih voljah in tiholazcih, da se delavci organizirajo v neorganizirani industriji, takoj prično s pripravami, da preprečijo organiziranje delavcev. To izvajajo na različne načine. V začetku delavce pridige delavcem ali jim pa groze, da ne morejo gledati mirno, da ostanejo v službi taki delavci, ki se puntajo proti svojim gospodarjem. To izvajajo na razne načine. Pozovejo jih v pisarno, kjer jim superintendent med štirimi očmi bere levite, ali jih pa očetovsko posvari, da naj ostanejo zvesti kompaniji in ne poslušajo plačanih delavskih zunanjih agitatorjev. Včas pa predelavci po podjetju pripovedujejo, da bodo vsi delavci odpušteni, ki se organizirajo, ker hočejo ti delavci ukazovati kompaniji, koliko časa bodo delavci delali in kakšno mendo bodo sprejemali za svoje delo. Ako to nič ne izda, tedaj poizkusijo z odslovljenjem delavcev, ki so najbolj delavni za organizacijo. Ako to nič ne zaleže, tedaj skušajo provocirati pregodno stavko na ta način, da utrgajo mezde in ob takem času, ko nimajo dosti naročil v upanju, da zlomijo stavko in tako obenem uničijo tudi delavsko strokovno organizacijo.

Zakaj postanejo podjetniki pozorni na delavce, kadar se pričnejo organizirati? Podjetniki se dobro zavedajo, da lahko z delavci ravnaajo tako, kot jim drago, dokler niso organizirani, zato skušajo z vsemi svojimi močmi in sredstvi, s katerimi razpolagajo, uničiti delavsko organizacijo, preden se utrdi. Če se podjetnikom ni posrečilo uničiti organizacije takoj v začetku in se organizacija v industriji tako razvije, da vanjo pristopi okoli 70 ali še več odstotkov delavcev v industriji, postanejo podjetniki zopet pozorni na delavce. Zakaj? Podjetniki spoznajo, da delavci postajajo moč v industriji, ki se ne more prezreti kar tjevidan.

Zdaj se trudijo spoznati zahteve organiziranih delavcev, njih bojno taktiko in metode v boju za izboljšanje življenjskega položaja. Navidezno se skušajo sprijazniti z delavsko organizacijo, v resnici pa mislijo le na njeno uničenje. Tudi v tem boju se poslužujejo največ vohunov, ki imajo različno odkazane naloge. Podjetnikom ni več toliko do tega, da izvedo, kdo je član organizacije, ker so nekatera podjetja organizirana 100-, druga pa močje 80- ali 90-odstotno. V ta namen jim dobro služijo takozvane privatne detektivske agencije, ki zakladajo podjetnike z delavskimi vohuni. Ti vohuni nastopajo navadno med delavci zelo radikalno, da pridobijo njih zaupanje in so na to izvoljeni v odbore lokalnih društev organizacije. Njih naloga je priti v centralne odbore, da poznajo boljše zaključke organizacije ali da vplivajo na zaključke odbora centralne organizacije.

Če se organizacija odloči za stavko, tedaj je naloga teh vohunov odgoditi stavko do časa, ko je za podjetnike ugodna prilika, da so pripravljeni za stavko. Ako stavka pride preje, kakor je to podjetnikom všeč, tedaj skušajo vohuni zapeljati delavce k nepremišljenim dejanjem, da posežejo v stavko oblastveni organi in širijo omalodušnje med stavkarji v korist podjetnikom.

Navidezno postanejo podjetniki dvakrat pozorni na delavce: ob času organiziranja in ko delavska organizacija postane močna, v resnici so pa zmerom pozorni, kaj počnejo delavci v tovarni ali podjetju in zunaj njega. V resnici postane pozornost podjetnikov na delavce veliko večja, kadar se prično organizirati in nato stopnjema narašča, kolikor bolj postaja delavska organizacija močna, a pozornost je trajna.

Naobratno mora pa delavstvo biti vedno na straži. Le večna čuječnost je cena za ohranitev delavske organizacije. Skušnje preteklih let uče, da podjetniki preidejo v ofenzivo, kadar smatrajo, da je čas ugoden za ofenzivo. Zadnje take izkušnje ima delavstvo z rudarsko organizacijo. Premogovniški podjetniki so prelomili pogodbo z rudarsko organizacijo, katero so podpisali in obljubili svečano, da se bodo ravnali po nji, ko so opazili, da je za-

nje prilika izredno ugodna za napad. Prav nič niso odlašali, ampak ena kompanija za drugo je prelomila pogodbo z organizacijo, ko je čas pogodbe potekel, so se pa še ostale kompanije pridružile onim, ki so pogodbo prelomile, češ, da ne podpisujejo več nove pogodbe. To je do danes dokazala senatna preiskava in premogovniški podjetniki ne morejo tajiti tega. Zato je večna čuječnost delavcev za svojo organizacijo vedno na mestu.

Nova doba?

Celje, 5. junija, 1928.

Zadnje tedne se veliko piše o epohalni iznajdbi g. Poljšaka, strokovnega učitelja v Celju. Moč je se 20 let bavil s poskusi in ba je našel zdravilo, katero uspešno in hitro ozdravi do sedaj neozdravljive bolezni, kakor raka v želodcu, na maternici, obrazu itd. Tudi se mu je posrečilo ozdraviti več slučajev kostne tuberkuloze, lupusa in kroničnih ekcemov.

Iz vseh krajev države in tudi iz inozemstva prihajajo pacienti, tako, da bodo kmalu zasledene vse hotelske sobe v Celju.

Nekateri zdravniki so preiskali paciente, ugotovili diagnozo, ter se niso mogli načuditi uspehom. Obeta se onim bolnikom, ki so desetletja trpeli, nova doba in mi sami smo lahko ponosni, da je izumitelj Slovenec. Za iznajdbo se posebno zanimajo Nemci, ter ponujajo g. Poljšaku velik sanatorij ako pride k njim.

Ne tako pa zdravniška zbornica in slovenski zdravniki, ki ga imenujejo mazača, ki hoče nanagroma obogatiti na račun ljudske nevednosti. Vzdignili so proti njemu sodniško preklavo, ki je seveda potekla negativno, ker je g. Poljšak dokazal na pacientih uspeh zdravljenja.

Naj navedem samo en slučaj: Tuberkuloza na obeh rokah in zdravniki so videli pomoč le v amputaciji obeh rok. Bolnik ni mogel z rokami in ne s prsti gibati, ker je bila bolezen že stara 32 let. Zdravil se je v mnogih bolnicah brez uspeha. Na podlagi Poljšakovega izuma je mogel po štirih tednih gibati s prsti in rokami, po petih mesecih je pa popolnoma ozdravel.

In takih slučajev je že nad 40. Večinoma vsa javnost je na strani g. Poljšaka, le zdravniški krogi se upirajo, vendar jim ne bo nič pomagalo kvečjemu to, da bodo zagradili Jugoslavijo s kitajskim zidom in g. Poljšak se bo lepo zahvalil, ter sprejel ponudbo Nemcev.

Pa zakaj vse to? Zato, ker g. Poljšak ni zdravnik, ker je lajik in ker zdravila ni iznašel patentirani Dr.

Za današnji evropski sistem mora človek lenuhariti dolga leta po solah, znati mora latinski, sedirati mladi in podgane in ko dobi pred imenom rep, je narejen moč, ki ne pozna nobenega drugega razen sebe.

V tem slučaju pa največ vpliva materialna stran, ker če se bodo bolniki prehitro in uspešno ozdravili, bo zmanjkalo pacientov in tudi neizmerno visokega honorarja. G. zdravniki ne bodo zidali velikih, lepih palač in tudi luksonozni banketi in zborovanja bodo ponehala, ker ne bo tako mastnih honorarjev.

Danes kmet težko plača zdravnika, pri nočnih obiskih še celo 400 Din za eno ordinacijo, o delavcu pa sploh ni govora. Ako je zavarovan pri bolnišnički blagajni ima zdravniško pomoč, ako ne naj pogine na cesti. Bolnice so pa tako prenapolnjene, ker država nima para za socialno skrb, samo za kanone in municijo.

Razveseljuje dejstvo, da je g. Poljšak zdravil večina samo revne ljudi, ki so vse prihranke porabili v dolgih desetletjih za klinike in zdravnike. Pri tem je sam gladoval, zastavil svojo zlato uro, prodal ženo in uhan in vse kar je imela vrednega, samo, da koristi človeštvu.

Ne smemo mu zato predbacivati sebičnih namenov, posebno pa ravno isti krogi, ki razen par izjem delajo materialistično in ne s srcem do človeštva, za kar so poklicani.

Trije zdravniki, ki so mu pomagali, pridejo v disciplinarno preklavo zdravniške zbornice in ališajo se glasovi, da naj se

jih kaznuje, da ne bodo smeli eno leto ordinirati. Tudi vlada, ki je ba je še dovolila sanatorij v Celju je predlog umaknila.

Kako se bodo dogodki razvijali bomo poročali. Gbsp. Poljšaka pa želimo obila uspeha, naj gre preko vseh zaprek dalje s svojim izumom v blagor človečanstva, ako mu ne bo nihče drugi hvaležen, mu bodo bolniki, katerim je prinesel zdravje in pa delavstvo.

VESTI IZ NASELIN

Iz Kansasa.

Bolj sem zmožen krampa kot peresa, pa večeno kot naročnik Prosvete želim napisati par vrstic čitateljem tega najboljšega delavskega lista. To pa v prvi vrsti zato, ker vem, da se bodo zanimali za tukajšnje vesti moji prijatelji in znanci, ki so svojačano živeli v teh krajih, pa jih je uroda razmer razpršila v druge kraje.

Tukaj v Rožni dolini smo na stavki že od 1. aprila. Po lanski stavki smo delali v zimskem času pet mesecev, od katerih pa prav lahko tri odračunam, kajti delali smo presledkomu. Tako mora biti pa vsakemu razumljivo, da nismo mogli v takem položaju ničesar prihraniti. Stavka je dva meseca mirno potekala, sedaj pa si je tukajšnja premogovna družba začela prizadevati, da odpre rove pod odprto delavnico. Moje mnenje je, da se ji ta korak ne bo posrečil.

Dosedaj se ni še nobeden prejšnjih premogarjev izneveril, bilo pa je vendar le nekaj takanih, da so se poskušili to umazano delo opravljati. Resnica je, da imajo ti isti dobro plačo od baronov premoga, ki delajo v stavki. Imeli pa so še boljše plačo pod organiziranim sistemom. Poleg tega pa so bili skabi že tu in tam pošteno tepeni in so vedno izpostavljeni nevarnam.

Na društvenem polju napredujemo, kakršne so sedanje razmere na delavski polju. Nekaj nas pa tudi združuje nealoga. Zato bi bilo dobro, da bi se skupaj sešli še večkrat, kot smo se dne 17. junija. Žal, da niste ališali našega izvrstnega govornika ob tej priliki, ker se niste udeležili. Orisal nam je razmere, ki so vladale pred 25 leti pa do sedaj. Kdor ga pozna, mora priznati, da je že veliko storil dobrega za delavstvo. Sebi pa je skozi to samo nakopal slabo zdravje, kajti človek od misli na možganih in živcih tudi omaga. Koliko jih je že šlo v prerani grobi radi napornosti.

Moj dopis se mi je že precej zavelel, kar kaže, da je moj prvi. Zato pa končam, da dam prostora v kolonah Prosvete boljšemu gradivu. Obenem pa želim sporočiti, da se bom v kratkem podal iskat boljšega zdravlja, kajti sedaj boleham na žepu. Neki rojak mi je tudi pripovedoval, da kamor jaz namravam, da je bogastvo. No, bom pa še poročal, ko se vrnem, kako se mi bo kaj godilo. — John Bogstaj, Box 63, Franklin, Kans.

Nesreča na cesti.

Chicago. — Br. Frank Udovič, ki je dolgo let dovažal kurivo in druge potrebšline ter prevažal pohištvo čikaškim rojakom s svojim "Carlijem", je imel v torek zvečer veliko amolo, ki ga je oropala voza in konja. V bližini Leawitt in 12. ceste je pridrl na njem avtomobil in treščil v njegov voz od zadaj. Udovič je zletel vanak v voz in se pobil na nogi, konju je zlomilo eno nogo, da je potem akakal po tleh in voz je bil ves razbit.

Razume se, da vsi, ki poznajo Udoviča — in ki so poznali njegovega potrpežljivega in pametnega "Charlija" — simpatizirajo s Frankom in mu žele, da čim prej okreva in se kmalu pokaže na cesti, pa ne več na primitivnem vozu, temveč modernem truku.

Sovjetski teater v Moskvi

Piše J. W. Krutšč.

Rezultat teh dejstev je, da so socialne in umetniške vrednote sodobne drame v Rusiji nerazumljano zamešane. Vseled tega bi bilo skoro nemogoče opisati eno ali drugo teh vrednot, brez da bi ne omenili obeh. V teoriji in praksi enako nima umetnost, kot oddeleja in samostojna delavnost, prostora v komunistični družbi. Bolj naivni entuziasmi smatrajo to dejstvo samo kot orodje izobrazbe in propagande, medtem ko bistroumnejši element razume, kako bi lahko vršila socialno funkcijo, manj neposredno, v vidljivih vrstah; toda nikomur ne pade v glavo, da bi o stvari razpravljali, razen v socialnih izrazih. Metod vprijetanja iger je veliko, ki so pogosto oboje nove in učinkovite. Toda snov je vselej v bistvu enaka, pa naj bo obdelana tresno, a staromodnim realizmom, ali pa s staromodno razkošnostjo, ki je lastna Meyerholdu. Namen dramatike je bližji dramatikom devetnajstega stoletja, kot sta Hauptmann in Sudermann, kot pa dramam zapadne Evrope.

Ako smatramo glavni namen ruske sodobne drame za socialni pojav — drugače ga tudi ne moremo smatrati — tedaj vidimo, da se vsaj v enem oziru, zelo razlikuje od tistega, ki je zapopaden v prejšnjih dramah socialnih sil. Gibanje, v katerem je bil Hauptmann najbolj tipična figura, ni nikdar zasadi svojih korenin dovolj globoko med mase, s katerimi je skušalo delovati snov. Zato pa je to gibanje v prvi vrsti ostalo zadeva intelektualcev in večina proletariata tistega časa je mnogo rajše sprejela konvencionalno romanco in melodramo staromodnega teatra, kot pa dramo obdelovanja problemov, katero so predložili novi dramatik. V Rusiji vsekakor znana paradoksa, proletarska umetnost, za katero se ne more prisliti proletariata, da bi jo umel in užival, je popolnoma izginila. Delovne mase sicer gredo iz delavnic in tovarnen v gledališča, v katerih so predvajane igre, ki obdelavajo njihovo lastno vsakdanje življenje, tako, da se sami vidijo v njem, ker jim predloži umetnostno njih življenje. Ljudje se morda ne strinjajo, kaj naj bi pravzaprav bil ruski teater, nikakor pa ne more biti nesporazuma glede enega resničnega dejstva: ruško gledališče je z meševanjem socializirano.

V naslednjih odstavkih bom razpravljaj o nekaterih posebnih igrah, kakor tudi bolj izrecno umetniške rezultate razmer, ki sem jih opisal. Nemožne je pa razumno razpravljati o ruškem teatru kakršen je danes, brez da bi najprej ne pojasnil, kako kompletno se razlikuje, kot ustanova, od zapadnoevropskega teatra kot ga poznamo mi.

Tujec, ki išče vpeljavo k sodobni drami v Rusiji, najbolje stori, da najprej vidi igr "Oklopi vlak", ki je baš sedaj pogosto predvajana v Moskovskem umetniškem teatru. Brezdvoma so še druge produkcije, kot "Brenčanje tračnic" in "Mandat" ter druge, ki so še bolj kompletno karakteristične novim tendencam, kajti Moskovski umetniški teater si je že ohranil veliko tradicij preteklosti; toda ravno iz tega vroka nudi ta teater boljše upeljavo tujcu, ki si želi, ne samo doživeti streljaj čudnih stvari, marveč tudi da bo razumel duh nove ruske drame. V igri "Oklopi vlak" je snov, a katero je prepletena ta drama, obdelana v smani oblik — je realistična melodrama višjega namena — in radi tega nudi vzvišen most, čez katerega lahko preide razumljivost iz starega v novo.

Snov drame "Oklopi vlak" je zajeta iz civilne vojne. Igra je napolnjena s varijetnimi, slikovitimi in razburljivimi dogodki. Tako vidimo v njej neki prizor, ki je pravzaprav enodeljanka sam na sebi, v katerem žena nekega komunističnega agitatorja opazuje skozi okno stanovanja ulični boj, v katerem neki vohun zasleduje in obstreljuje njeno moža. Zopet drugi prizor, poln pretečnega humora, v katerem si reši neki ameriški

vojak življenje s tem, ko so ga

zajeli boljševiki, da zavpije "Zivjo Lenin!" ravno v odločilnem momentu. Toda, komplicirana akcija kot je v tej igri, je pa njen načrt dovolj priprost. Oklopi vlak pelje mali oddelke Bele garde na potu skozi Sibirijo, medtem ko se temu zoperstavi posadka rdečih vojakov. Razume se, da bi rdeče vojaštvo prav lahko spravilo s tira vlak, toda vsa akcija, kot vsa ideološka pomembnost zavisi na delstvu, da rdeča posadka, z njeno strastno željo po stroju, ki ga bi lahko rabila sama, želi dobiti vlak v svoje roke neposredno. Vilek prizora se odigra na nekem naspilu, čez katerega mora vlak preiti noči. Ker pa prometna naredba določuje, da se mora vsižgi vlaka se odmaknejo. Potem se vleče na tračnice neki protovojaček, ki ga ne more ležati mirno. Medtem ko ga njegovi tovariši opazujejo z grozno očarljivostjo, se ležeči tovarši napol dvigne s tračnic potom rdečejavne akcije zopet in zopet, a se zopet premaga s silno odločnostjo in trdnjo voljo, samo da doprine, kakor se je obvezal. Žvižg vlaka se sliši bližje in ko se približa moment — zakliče tovarišem, naj končajo njegovo trpljenje s strelom. Nato — ko ostane še komaj par sekund, publika vili priropiha na naspil neki Kitajec pahne napol blaznega moža s tračnic in se sam vleče nanje. Prvi hrup vlaka se že sliši. Kričati nerazumljive besede sam sebi v njegovem čudnem jeziku, se Kitajec bojuje in svija v silni agoniji in končno, z nekim nadnaravnim naporom volje, — obležeči na tračnicah. Ko sprejda svečilo prihajajočega vlaka in ne skozi oder, se spuste stranska zgradinca. Četudi človek ne vidi ničesar drugega od vlaka kot svetlobo luči, je pa lučija tako perfektno vzdržana, da si avdijenca zakrije obraz z rokami in se strese, ker je v momentu prepričana, da je kolese vlaka prerzalo letečega na tračnicah; zgleda, da avdijenca čuti preraz koleseja samo, kot bi šel skozi skupno občinstvo. Ako se igra predča v navadni mlatin diskripciji, bo morda ta prizor suggestiral človeku staromodno ameriško melodramo, toda resnični učinek je pa popolnoma drugačen. Realnost karakterjev, skupno s popolnostjo motivacije, se dvigne incident nad melodramo in vpriporitev, bolj strasno prepričajoča kot vsaka druga drama na svetu, kajti samo Rusi so zmožni kaj taknega doseči, prinese posetniku popolno prepričanje.

Kot večina sodobnih ruskih iger je drama "Oklopi vlak" nenavadno dolga (vpriporitev traja 4 ure), ki pa je izmed ducat ali več produkcij, ki sem jih videl v Moskvi, najprikladnejša, da bi se jo predvajalo v New Yorku, iz razloga, že povedanega, da je njena oblika že znana. V bistvu vsekakor je ta drama kompletno tipična novejših dram, ker reflektira, v svojem več ali manj konvencionalnem načinu, prevladajoči interes sedanjega gibanja. Ta drama odseva, kot bi rekel, prvici tisti strastni patriotični interes v dogodkih revolucije, ki jih človek opazi kjerkoli v Moskvi; in drugič, tisti skoro malikovalski pohlep ozira po stroju, kateri pobarva z neke vrste romantiko skoro vsako sodobno rusko umetniško delo. Izgleda, da se ljudje v Moskvi nikdar ne naveličajo, preživljati spet in spet dogodke njihovih slavni Desetih dni, ali da bi se utrudili slaviti na en ali drugi način njihovo napol mistično vero v mehanizem transportacije in produkcije. Mogoče bi tujec, ki se ni zjel atmosfere tega prizora, zgrešil pravi pomen igre "Oklopi vlak", to pa zato, ker bi ne opazil kje leži njeno duhovno središče. Toda drama vsekakor doseže svoj srečni

OPAZOVANJA

Bratstvo, brada v Kristu et cetera.

Včas je dobro vzeti v roke hrvaški lovinistični list. Res je škoda časa, ali nič zata. Vidiš vsaj, kako se ima "brata" med seboj — ne ona tužna brata, ki gata in gata in katero vlečejo in vlečejo z desne na levo, temveč "brata", ki se danes nima pojma o fuhih.

Vzel sem v roke "Hrvatski list" in se zabaval z "visoko politiko" s katero rešujejo hrvaški narod. Ljudje pri tem listu rešujejo narod na svoj način, eden in isti način že četrto stoletje — rešujejo narod v starem kraju Bog i Hrvati i živila Hrvatska, samo Hrvatska, odkar je propadla Avstrija!

Med rešeniki je posebno zanimiv monsignor Davorin Krmpotić, katoliški svečenik v Kansas Cityju, ki noče biti Jugoslaaven in ki piše, da je "več davno vrata zatvorijo svakome Jugoslavu". On je samo Hrvat, tati's all. Druga visoka jugoslovenska brata v Ameriki mu seveda hudo zameri in mu od časa do časa bere rezke levite v svojih listih Pittsburski "Srbobran", ki zagovarja režim Glavinjače v Belgradu, očita monsignorju Krmpotiću, da je pomagal dr. Koroku in drugim vodilnim slovenskim klerikalcem kričati med vojno: "Srbe na vrbe!"

Monsignor odgovarja, da on ni gonil Srbov na vrbe, kar pa se tiče slovenskega svečenika Koroka iz zelene Stajerske, naj se brani sam, saj je sposoben, ker je minister po milosti kralja. "Kralj ga treba, radi toga mu vjeruje i daje stolicu ministra unutarnjih posala ili policije, da čuva kralja i sve one oko njega u vladi." Dalje pravi monsignor Krmpotić: "Mi Hrvati nemamo u ministru Koroku što tražiti ni očekivati."

Eto ti duhovniške brate Svečenik Krmpotić bogme ne ljubi svečenika Koroka. Nema bratstva, nema! Na "očeta" Kazimirja smo že vsi pozabili, hvala Jehovi. Ne tako monsignor Krmpotić; on ne pozabi. Takole piše o njem: "Ima svakojakih figura, koji žele, da se okite i sa ordenom Savi-nim ili onim bijeloga orla ... Bijaše takovih u odori sv. ... naventure sa konopom oko pasa, ... koji prima orden sv. Save kod crkve sv. Stefana u Chicagu."

Res čudne reči. Nič čudnega, če Noble nosi križ na severni tečaj, če ljudje plešejo 240 ur in če krstača čepi trideset let živa na sveti bibliji zazidana v vogelnem kamnu. Časi so taki.

Nevihle in povodni zahtevale 15 žrtv.

Kansas City, Mo. — Nevihle in poplave v državah Kansas, Oklahoma in Nebraska so zahtevale nadaljne tri žrtve v četrtak. Število smrti je naraslo na petnajst v zadnjih par dneh, nad petdeset oseb pa je bilo ranjenih.

Škoda, ki jo je napravila toča in poplave na poljih v imenovanih državah, se ceni nad pet milijonov dolarjev. Na stotine farmerskih poslopij je uničenih.

Žrtve avtomobilov.

Chicago. — V četrtek je bilo pet oseb ubitih na mestnih ulicah v kolizijah z avtomobili. Število žrtv avtomobilov v okraju Cook je od novega leta do danes naraslo na 334.

konec, ne v tem, da triumfira posameznik, ali ko je rešen kateri izmed problemov, ampak v zadnjem prizoru, ko je pripeljan v delavnico dragoceni stroj sam, v delavnico, ki so jo pravkar komunisti zajeli. In stroj stoji tam kot simbol prehoda mehanizma v njihove roke.

(Konec prihodnj.)

Don Jose Guel y Rente:

INDIJANEC JAVI

V andskem gorovju, ki je vse pokrito s snegom in polno ognjenikov, je bilo v soteski ogromnih skal človeško bivališče, bolj podobno levjemu brlogu nego človeškemu stanu.

Tvorilo ga je dvojce debelih debel akunovega drevca; na tleh je bil z medvedjimi kožami pokrit kup suhega listja. To je bila postelja. Tik nje je stala arebrna leščerba s tremi stenji, potem steklenica žganja, v kotu pa si videl več piškrov in steklene posode. Dve obleki iz bikovske kože sta viseli na medenem žreblju, potem čepice iz železne mreže, dva revolverja, kratka puška in v razpoklini skale posoda z lupinami zlata, ki jih je bil prebivalec tega stanovanja nabral v reki. Tako je tedaj stanoval Indijanec Javi.

Nihče živ ni prišel semkaj. Še drevje ni rastle naokrog. Prati je bila suha; cvetlice niso cvetele, nič ni dišalo, le čista voda je curjala tu in tam iz zemlje. Na gole in suhe vrhove ni prišel ne oblak in ne ptič, zato so ljudje imenovali ta kraj Pile du condamnée — Ost prokleth.

Na tem vrhu je tedaj domoval Indijanec Javi, mladenič silnejši od bika, temnejši od nevihta, močnejši od cedre in gibnejši nego verveca; zasta-

ven, širokopleč, z močnimi rokami in železnimi prsti. Lasje so mu bili kodrasti, čelo široko, z dvema zboklinama nad črnim obočjem, ki se je lepo dvigalo nad modrimi, vedno otožnimi očmi.

Nos je imel dolg, orlovski. Obrav mu je bil odločen in je izražal poveljniško strogost. Tudi brada mu je bila toliko zrasla, da mu je dajala že bolj možat videz, ki so ga povečevali beli zobci med trdimi ustnicami. — Le-to so se sarkastično smehljale, kakor se smehljajo samo tište neukročene nature, ki bivajo na andskih grebenih, ljudje, katerim ni mar ne za ljubezen niti za mržnjo drugih, ki ne poznajo postav in ne uzd, saj nimajo razen vere v Boga nobenega drugega verovanja.

"Tako vaaj nisem v ljudskih krempjih; moji krempji pa lahko ukroto črnega tigra, ki je stokrat lepši od človeka," je pravil kupcem kož, ki so ga pomilovali, da živi v taki samoti.

Javi je bil lovec roparskih zverin in imetnik najlepših kož, katere so tolikanj občudovali Sikiti in Kapariši. Bil je na glasu najpogumnejšega moža v Peruju, odkar je Paša - Kamak stopil iz teme, da bi razsvetlil svet.

Indijanci so mislili, da je prišel z neba, z Manko-Kadaka in da je naslednik Atahualpovega prestola, ki so ga strmoglavili španaki zavpevalci.

Javi je gospodoval v veliki Kordiljeri; njegova volja je bila sveta vsem plemenom. Vele tomede je živel docela sam. Dolge tedne ni videl človeka. Imel je prav tako velikega duha, kakor zajetno telo. Ljubezen, sovraštvo in častilnost so mu bila nemarna čustva.

Življenje mu je potekalo v stalnem boju s tigri rečnih obrežij in s črnimi gozdnimi medvedi. Te pošasti so bile njegovi naravni sovražniki. Preganjali jih ni zbog tega, ker je lahko dobro prodajal njihove kože; lovil jih je predvsem iz ljubezni do boja in tegob. Zato so ga zverine kaj dobro poznale in celo mogočni kralj gozdov se je rad izgnil temu divjaku. Javi je vsekdan krenil na lov. Tema pustih gozdov, ki vsakomur vzbujajo strah, je bila njemu prijetna in vabljiva.

Oblečen v dvojno bičjo kožo, ki ga je pokrivala od vratu do pete, z jekleno masko, iz katere so divje žarele oči, pa pletene rokavice z enim prstom na roki, pa z zlato verižico, ki so z nje viseli lovski nož in dva revolverja, s kopjem, čigar jeklena ost je bila dolga več kot dva metra, je jeznil na pemirnem, kakor veter lahkem belcu, da razdraži tigre in jih izvaja k boju.

Ko je bil prišel v kraj, kamor se je bil namenil, mu je veter osončil mesto, kjer se je nahajala zver. In če mu ni veter pri-

nesel vonja, je naslonil uho k zemlji in je poslušal — včasih cele ure, kdaj in kje se bodo oglašali koraki gozdnih pošasti. Po glasu je tudi posnel, ali prihaja več zveri ali le ena.

Tudi tiger je hitro zavohal, ko je vstopil človek v njegovo kraljestvo. Skočil je pokonci, zarjul in mu šel naproti.

Javi je že čakal nanj; nikdar si ni izvolil za bojišče grmičast kraj ali votlino v skali, le redkokdaj mesto pod gozdnimi krošnjami. — Nikdar se ni zaklanjal v lesena skrivališča, ki so mu rabila zgolj ob slabem vremenu. Paši in zanke je smatral za nečastno orodje pravega junaka. Indijanec se bojuje samo naravnost: iz obličja v obličje, ne pozna lokavosti in izdajstva.

Nikdar ga ni tiger napadel iz za hrbta; če je šel tiger sam, ga je pričakoval s kopjem, in preden je mogel skočiti, mu je ost že obličja v arcu.

Če je šla tigrinja z mladici, je uporabil revolver. Meril je tako vedno, da je vedno zadel v srce ali v glavo. Ker pa se je najraje boril na prostem, je ustrelil tri do štiri tigre s krogami, ostale pa je pobil s kopjem. Po končanem boju je slekel truplom kožo, jo naložil na konja in se je mirno vrnil v svojo duplino.

Neko noč v decembru l. 1854 je Indijanec jeznil na belcu na Kordiljero; prebivalci Sierre so mislili, da je belec začaran. Nebo je bilo oblačno; veter in bliaki so oznanjevali nevihto, ki je v Andih kaj pogosta. Takrat se po navadi vlije tak dež, da se vidi, kakor da bi se bila raztegla med nebom in zemljom ogromna steklena stena.

Bliak in grom sta se vsak hip izmenjavala s toli strahotnim hrupom, kakor ga ališiš samo v Ameriki. Vse ozračje je napovedovalo izbruh ognjenika in potresa.

Indijanec pa se ni zmenil za strahote viharne noči; ves premočen od dežja je v jarkem svitu bliakavice čurno jeznil na Kordiljero, kakor da bi bil imel pred seboj jasno in tiho majniško pot.

Konj je vtrajno tekkel; še dve miliji in bo prispel na utegne, ki o njem Javi misli, da utegne biti kaj obilno, zakaj nevihta je pregnala prestrašene tigre in medvede z vrhov v kotline. In prav od tega, da so na neznanih tleh, si je Javi največ obetal.

Ko je tako premišljeval o lovu, se ni zmenil ne za dež in ne za vejevje zajetnih dreves, ki ga je veter lomil in metal na pot; bližal se je zaželenemu kraju pospan in utrujen, kakor da bi ga bila uspavala magnetična sila.

Ali je dihlil vanj kateri izmed skrivnostnih duhov, ki krožijo v burnih, obupnih in samotnih nočeh, da bi objeli svet in ga streali?

Ali pa se je imel v njegovem temnem, trdem, nevernem duhu uresničiti eden tistih čudežev, ki o njih pripovedujejo svete knjige?

Tisto, česar misel ne more doumeti in kar je prav tako ne-navadno?

Tisto, o čemer pripovedujejo Indijanci s grozo in strahom, čeprav so sicer še tolikanj smeli in neverni.

Javi je bil samo šel pol milje od lovišča; strahotno rjovenje tigrov, ki so iskali v nočni temi izgubljene mladice, mu je zvenelo kakor sladka harmonija. Oči je imel napel odprte. Voda, ki je curkala tekla po njem, mu je pogasila pipo. Ognja ni imel; v tem naliču pa ni mogel najti dveh koščkov suhega lesa, da bi razkresil oganj in prižgal pipo.

Utrujen in v misli zatopljen je jeznil dalje. Tedaj pa je nenadoma ugledal pred seboj na poti četrto luč, da si je bila tema in nalič. Pred njim je sedela v črn plašč zavita žena.

Javi ni še svoj živ dan ponoči nikogar srečal na Sierri, saj je ta gora plašila v temi tudi najdrzejše moše. Ker pa je sam prenočeval v gozdni goščavi, je bil pomislil, da lahko kdo drugi takisto prenočuje.

Naposled je dejal samemu sebi:

"Sigurno je lovec kač in strupenih zverin; takih je veliko. Daj ji Bog dober lov."

In mu je prišlo na misel, da bi si bil pri nji prižgal pipo.

Ni niti dvignil oči, da bi bil pogledal v črni plašč zavito ženo. Stopil je k nji in je kar s konja izprožil roko, približivši pipo svetlobi, ki se je v vetru in dežju venomer gibala. Tedajci pa je konj silovito zarežgal, zastrigel z ušesi, vzdrgetal, se povzpela na zadnje noge in skočil v sredino ceste. Indijanec je odprl oči, si potisnil pipo v usta in iztegnil kopje zamomljal: "Tiger!"

Zaman je čakal; tigra ni bilo. Konj se je brez nehanja tresel in strigel z ušesi, kakor da bi se bil splašil.

Tudi Indijanec je — sam ne vede, zakaj — vzdrgetal.

"Naprej, naprej, belec," je rekel in ga vzpodbodel z ostrogami.

Konj se je zopet osmelil dalje, vendar se je venomer tresel. Indijanec je zopet hotel k eni izmed štirih luči, da bi si prižgal pipo.

Tedaj mu je rekla žena v črnem plašču z glasom, ki je zvenel žalostno:

"Indijanec Javi, ne prižigaj si pipe na tem mestu."

Konj se je znova splašil in zarežgal. Jel je skakati in se vzpenjati. Indijanec je objel s koleno in ga znova vzpodbodel z ostrogami, poded ga k luči. Tu si je na eni izmed njih, ki je gorela v lobanji, zapalil pipo.

"Indijanec Javi, zdaj je vrsta na tebi. Umri boš!" je rekel ženin glas, ki je zvenel kakor iz groba. Žena ga je prišla za roko.

Javi, občutivši, da je tako neprilicavano in krepko ujet, je zabodel ostroge konju v bok. Hotel se je za vsako ceno iztr-

gati iz rok; tedaj pa je skrivnostna postava spustila plašč in Indijanec je padel med štiri luči.

Imel pa je toliko poguma, da se je brž postavil pokonci.

Ko pa se je ozrl okrog sebe, je videl, da ga drži za roko kakor vosek rumeni okostnjak; oči so mu grozno žarele in pokosten glas je pravil:

"Indijanec Javi, umreti moraš, ker si oskrunil luči mrtvih."

Indijanec je zbral vso svojo moč, da bi se iztrgal iz železne roke; prijel je okostnjak in ga hotel odsuniti.

Kosti so zaškrpale, rebra so se na mah združile s tilnikom in lobanja, ramena, stegna, roke in noge so se zvile v klopčič. Indijanec se je zaman trudil, da bi se otel oblasti te ledene pošasti, ki ga je brez nehanja držala za roko. In okostnjak je ponavljal z votlim glasom:

"Indijanec Javi, oskrunil si luči mrtvih, zato moraš umreti."

Utrujen in ves poten, onemogel do skrajnosti, je Indijanec ostavil kosti in se je zgrudil nezavesten na tla. Preden je padel, je še vzkliznil:

"Moj Bog, stoji mi ob strani!"

Potlej je smrt izginila.

Konj se je spustil v Sierro in je tekmoval z vetrom čez vode in gore.

A tigri so se strahotno rjovenje vrgli na Javo. Dečku je za hip posinilo v glavo: trije strelji so zadoneli, trije ogromni tigri so se zvalili k njegovim nogam.

Ostale tigre je rjovenje takisto zvalilo na bojišče.

Indijanec je zgrabil revolver in je pobil zopet dva tigra; ali zverin je bilo čedalje več. Tako

se je izčrpani Javi branil ure.

Se dva tigra sta postala gova rtev.

Tedaj se je tretji vrgel na ramena in je zaril vanje je šape. Vrgel ga je vznemluje prizadejal osem globokih ran, potlej pa ga zobmi zgrabil za tilnik.

Umirajoči Indijanec mu zaril nož v srce.

Boj je bil neizprosen, globoke in izguba krvi strahotno. Nevihta je postala čedalje hujaša. Javi je do onemogel padel med tigre, strašno rjovel.

Naposled je minila groznina smehljajoče se solnce zlatilo vrhove Andov. Plemo Kličkov, ki je šlo čez de, je našlo mrtvega Indijanca med osmimi mrtvimi tigri.

Zavili so ga v kožo, ga nesli k njegovi votlini in ga njo pokopali. S tigrovimi znoj mu izdolbli križ na grob kamen in pod njim besede: "Indijanec Javo so umrtigli, ker je oskrunil luči mrtvih."

TRINERJEV GRENKO VIN

nima primere. "Muskegon, Michigan. Poskušal sem vasa izdelati, da bi se rešili izgube in v nemoči. Ampak edino naravno grenko vino mi je pomagal. Sedaj spim dobro in živim. Je pustila. John Bordack." Pošto to čudovitno tonko.

Naročite: Mladinski list, bojni mesečnik za sloves mladine!

A. P.:

LASTOVKA

Zamislila se je. Če umirajoči odpuščati ne morejo... Pogledala ji je še enkrat v obraz. Emilija je zrla tja nekam v steno, kjer so viselo tri slike. Počas je sledilo Olgino oko njenemu pogledu in obviselo na prvi, ki je kazala njeno mamico.

Elegantna mlada dama stoji na obali in zre na morako gladino. Njen pogled je žalobnomil, proseč, kot bi iskal tam v neizmerni daljavi izpolnitve silnih želja, po katerih hrepeni srca zaman. Na ustnicah ji je razkošno mehak usmev, obseden od rahle ironije.

Lepota vabi. Njej je privabila nearečo. Okrog te krasne ženske so se zbirali tam doli v domovini fini kavalerji. Ona pa, vasa nežna in prelestna, je vzela tega mračnega stebenjaka. Prikradel se je bil v njeno bližino s priučenimi manirami in zasimlil se ji je bil v svoji revni strasti in hrepenenju po tuji lepoti. Prodala mu je solnce in morje ter s tem storila velik greh, ponevedoma, ker je bila premlada. On pa je zagrešil rop na tujem vrtu, povzročil nesrečo ter preklinjal ponesrečene, če so si upali, občutiti jo v njegovi bližini.

Uboga mamica! Srečna je bila tam, tu pa je hiral med hladnimi gorami. Vselej je bila žalostna, kadar se je morala vrniti semkaj.

Kako živo se spominja Emilija tistih časov, dasi je bila takrat še čisto majhna! O, koliko ji je pripovedovala o morju, kadar sta bili sami! Toliko lepega, da je na koncu vselej odhajala s objokanimi očmi.

To je bil pozni čas po nepremišljenem dejanju. Če pa je prišel v takem trenutku papa domov, je prestrašeno obmolnila, vstala hipoma ali pa vprašala kaj čisto navadnega. Papa je godrnjavo pozdravil in šel molče v svojo sobo, iz katere je prišel navadno šele pozno k večerji.

Konec je bilo lepega pripovedovanja. Mar je zaslužil, da je govorila o domovini? Mamica je postala tiha, mala Emilija pa je boječe zrla v vrata, ki so se zapirala za očetom.

Zakaj je nikoli ni vzdignil veselo na svoje rame, poljubil jo med smehom ali vsaj prijazno pogladil po kodrasti glavici?

Mamica jo je sočutno pogledala, kajti bolelo jo je, da se zaradi nje godi krivica ljubljene mu otroku.

In če je papa v svoji sobi knjigo preglašano položil na mizo, zahrkal ali pa počel trdo stopati gori in doli, tedaj se je vznemirila. Kako je stala tam, blede in plaša, kakor bi v tem krutem molku poslušala očitane brez besed.

O pestri množici tam doli govori, o njeni ničumnosti in pohotnosti. O seveda, tihi dom moj in solidna ljubezen brez hrupa ne miče tako!

Bi je užaljen. Toda, kdo si upa žaliti nje, sodnega svetnika in posestnika, ki se mu daleč naokoli vse klanja?

Mala Emilija pa se je spoznala, da je mamično pripovedovanje skrivnost, občutila je, da v hiši ni veselja, kadar je papa doma.

In če je prišel nenadoma iz sobe kaj iskat, jo je tako čudno pogledal, kot bi iskal v njenem očesu prikrito resnico. Ona pa je vsakokrat umaknila pogled in se ga počela ogibati.

In umrla ji je nenadoma mamica. Pretu ja ji je bila še takrat smrt, premlada je bila, da bi verovala v njeno večnost, zato ni zakrivala v bolečini. Sirota se je jedva zavedala, kaj je pravzaprav mati.

Tam je ležala, v oni sobi, katero prestopiti se je vedno tako bala, iz katere se je tisti za-

gonetni mraz, ki hladi dušo, mraz obsodene tajnosti.

Zakaj ni papa takrat jokal?

V tej atmosferi zamre ljubezni očetove do nje in do mrtve mamice, je ostala senca. Mala sirota brez matere, ki je imela le pol očeta.

Ovdovemu bratu je kmalu priskočila na pomoč sestra, ženaka visoke morale, silnih udov in tujih las.

Emilija je zakašljala.

Olga se je s skrbjo ozrla nanjo in opazila, da so njene oči uprte v drugo sliko.

Na tej sliki je Emilija kot nežna mladenka. Sama lepota, ljubkost in miloba — kakor mamica. In vendar odseva iz teh velikih temnih oči neka odločnost, ki bi odvrnila sleherni neubran misel opazovalca, ki bi vsako zlo besedo nevoščljive sovratnice potisnila nazaj tja v oni kotiček srca, kjer se je porodila.

Prišel pa je čas spoznanja, da živi med hladnimi tujci in zaželela si je svetlobe in ljubezni. Materina duša se je preselila vanjo, preobrazila jo in jo polnila z velikanskim hrepenenjem po morju. Začutila je v prsih, da se je polajša neka tesnoba. Tudi ona je postajala nemirna, kadar so odhajale lastovke, kajti lo-teval se je strah pred osamljenjem. Spomladi je počela upati, upala je celo poletje in celo jesen, dokler ni prišla zima in z njo trpljenje.

Saj bi našla utehe, ako bi smela tja, kakor bi jo bila našla tudi mamica, da je smela vsaj tam umreti.

Mamičini stariši so večkrat pisali ponjo, toda oče se ni dal preprostiti, niti odgovoril ni. Hrepenenje pa se je večalo, peklo in žgalo, kakor solza na rani.

Tedaj se je pojavil on, županov Vladko. Mlad dijak je bil, vitke postave in kodraste lase je imel. Rad se je z njo razgovarjal, zato ji je prišla misel, misel na rešitev. In kar je bila mamica nekoč pripovedovala njej o morju, to je zdaj ona pripovedovala Vladku; z istim ognjem navdušenja, z isto veliko ljubeznijo. Njeno pripovedovanje pa je mladeniča tako omamilo, da je nekoč zaupal očetu, da bi neskončno rad živel na morju. Oče je bil ponosen na sinovo idejo, ker jo je smatral za notranji glas mladeniča, ki naj bi tvoril temelj njegovega poklica.

Med poditnicami sta se z Vladkom shajala na skrivnem in si pripovedovala najlepše stvari o bodočnosti.

Potreba rodi up. Ona je smela upala, da jo nekoč povede tja. Kot ženka —? Ali ga je ljubila? Ni li morda spoštovala v njem samo tiste moči, ki more udeležiti njene želje? Ne bi ljubila vsakega, ki bi ji pomagal, rešil jo? Uboga lastovka si je želela za solncem, na morje!

Morje, ti mogočno zrcalo neba! Poznala je njegovo tiho veličanstvo in angelško milino, lepoto in dostojanstvenost, morje, krotko in pohlevno, ki nosi udano na svojem mehkem hrbtu težke ladje; morje neizprosne velika-nosti v strašnem ardu, kadar utaplja svoje sovraštvo v krvi.

Vladko je postal mornariški častnik, nje-no kopnenje je doseglo vrhunec.

O, sem, ostudni rabelj, ki zvašiš avojo žrtve na vrtoglave višine; hinavec, ki skrivaj pred njenim hrepenenjem polnim pogledom režeče prapade pod megljo upa!

Teta je bila opazila spremembo na njej in je rohnela. V hčerki je sovražila mater. Pričakovala je pri njej vsak dan izbruha materinih lastnosti. S skrbjo je šla zvečer spat, s strahom je vstala zjutraj in vzgojevala svojo žrtvo do upehanosti.

"O, da bi bila jaz že od vsega začetka tu! Tako pa, bogve, če ni že prepozno, če ni ves moj trud zaman."

(Dalje prihodnjik.)

Oprezni ljudje

vedno skrbje za varnost svojih vlog, in da dobe čim večje obresti. Naše investicije so za oprezne ljudi.



KASPAR AMERICAN STATE BANK

1900 Blue Island Ave.

Chicago, Ill.

OTTO KASPAR, predsednik

Tiskarna S. N. P. J.

SPREJEMA VSA V
TISKARSKO OBRT
SPADAJOČA DELA

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvaškem, slovaškem, češkem, nemškem, angleškem jeziku in drugih

VOĐSTVO TISKARNE APELIRA NA
CLANSTVO S. N. P. J., DA TISKOVINE
NAROČA V SVOJI TISKARNI

Cene zmernne, unijako delo prve vrste. Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne

Pišite po informacije na naslov:

S. N. P. J. PRINTERY

2657-59 So. Lawndale Avenue

CHICAGO, ILL.

TAM SE DOBE NA ŽELJO TUDI VSA USTIMENA POJASNILA